

MENTALITATE ȘI CONSTRUCȚIE IDEOLOGICĂ ÎN ECONOMIA SOCIALĂ

Cristina Gavriluță¹

Rezumat

Economia socială este un subiect extrem de actual. El este cercetat și dezbătut în egală măsură de economiști, sociologi, politicieni, filozofi etc. mai mult observăm că audiența sa depășește barierele ideologice, fiecare ideologie creionându-și formule de economie socială specifice, dar care promovează aceleași valori: solidaritate, participare, muncă, cooperare, control, responsabilitate, interese comune, autonomie managerială. Considerăm că cele trei surse ideologice ale economiei sociale (socialiste, liberale și creștine) au contribuit din plin la crearea unei disponibilități receptive față de economia socială de la est la vest. În plus, credem că dincolo de aceste resurse ideologice mentalul colectiv și mentalitatea omului de pretutindeni valorizează solidaritatea, comunitatea, interesul comun etc. acesta fiind un atu în dezvoltarea și aplicarea unor modele de economie socială. La baza acestor valori și concepte promovate de economia socială stă însă munca în formele și valorizările sale concrete (fie că sunt de natură religioasă fie ca sunt asumate ideologic).

Cuvinte cheie: economie socială, solidaritate, muncă, ideologie

1. Economia socială și sursele receptivității sale

În contextul lumii moderne, economia socială a revenit în actualitate nu doar la nivelul argumentărilor filosofice, al ideologiilor ci și în planul acțiunii practice. Existența liniilor de finanțare și dezvoltarea de întreprinderi, asociații și organizații reprezintă un argument în acest sens.

Situația este una valabilă atât pentru statele din estul cât și pentru statele din vestul Europei. Un astfel de succes este explicabil nu doar prin rădăcinile ideologice ale conceptului de economie socială (enunțăm aici sursele socialiste, liberale și creștine ale noțiunii) ci și prin date de natură mentală care creează premisele asumării unor idei și acțiuni care pozițio-

¹ Universitatea „A.I. Cuza”, Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice, Departamentul de Sociologie și Asistență Socială, Iași, Bd. Carol I no. 11, 700506, cristina_gavriluta@yahoo.fr.

nează în centru ideea de individ și comunitate. Spații sociale atât de diverse precum estul și vestul Europei se bucură de o susținerea ideologică ideii de economie socială. Faptul că aceste ideologii acoperă întreg evantaiul doctrinar de la stânga la dreapta, oferind perspective și soluții demonstrează faptul că, în esență, conceptul poate să depășească cadrul ideologic, acesta apărând ulterior doar ca o necesitate de argumentare și soluționare doctrinară. În acest sens credem că ar fi utilă o trecere în revistă a celor trei mari direcții ideologice care sunt considerate a fi fundamentul ideii de economie socială.

Astfel, dacă ideile socialismului utopic promovate de Robert Owen („satele lui Owen”) au alimentat viziunea lui Charles Gide de mai târziu, cu a sa „republică cooperatistă” cu privire la rolul autoreglator al societății, fraternității, democrației, responsabilității și justiției sociale. În special în statele socialiste din estul Europei perspectivele enunțate mai sus și-au găsit ecou într-o serie de politici și curente care au promovat egalitarismul cooperatist. Pe aceeași linie se situează o serie de mișcări de amploare care promovează economia solidară ca formulă de reglementare a marilor discrepanțelor economice și sociale din interiorul societății (Frunză, Gavriluță, Johnes, 2005: 283). Fără îndoială ideologiile socialismului utopic au avut efect nu doar pe la nivelul politicilor, ci și la nivelul comportamentelor sau a receptivității populației. Astfel s-au creat premisele acceptării altor formule de cooperare și organizare economică și socială.

Pe de altă parte și idile liberalismului au avut aceeași ambiție de a schimba societatea radical au accentuat rolul profilului economic și raporturile dintre indivizi. Cei care au urmat și preluat ideile lui Herman Schulz au privilegiat așadar dezvoltarea și cooperarea durabilă între indivizi. Conform acestora economia socială trebuie să includă ideile liberale. Ceea ce se întâmplă azi la nivelul statelor europene reprezintă o tendință generală de transpunere la nivel microsocial a ideilor neo-liberale.

Cele două surse ideologice socialiste și liberale își regăsesc unele particularități și la nivelul concepției creștine. Încă din

1891 „Rerum Novarum” enciclica Bisericii Catolice afirmă faptul că familia reprezintă elementul cheie în structura și organizarea socială. Or, conform Enciclicii Papei Leon al XIII-lea, cele care asigură integrarea familiei în societate sunt corporațiile sau cooperativele care se la bazează pe solidaritatea creștină. Friedrich Wilhelm Raiffeisen (The Columbia Encyclopedia, Sixth Edition, 2004) este fondatorul unor cooperative de economie și credit (Wilson, Morrow, 1962: 23-29, 35, 45) după modelul creștin. Activitatea acestora este înregistrată cu mult înaintea documentului evocat mai sus și s-a sprijinit pe o serie de idei precum ajutor reciproc, solidaritate de grup, munca voluntară.

Așa cum arată exemplele de mai sus, indiferent de ideologie, în filosofia și înțelegerea conceptului de economie socială apar o serie de noțiuni precum: solidaritate, participare, muncă, cooperare, control, responsabilitate, interese comune, autonomie managerială, capital social etc. Toate acestea nu doar clarifică chestiunea, ci și afirmă importanța sa în viața comunitară și socială. De pildă, problematica capitalului social este astăzi un subiect care interesează în egală măsură pe cei ce se revendică unor tradiții doctrinare și orientări diferite. Adesea capitalul social este văzut ca un panaceu (Fine, 2001: 189).

Dacă acceptăm că o serie de predispoziții pentru astfel de abordări a economiei în societate au fost potențate în diferite arii sociale, economice și politice de ideologii, aceasta nu înseamnă cătuși de puțin că receptivitatea pentru ele nu s-ar putea descoperi și la un nivel mai profund. Este vorba, de o serie de date mentale care înglobează sentimentul apartenenței la grup, comunitate și care privilegiază relațiile ce se nasc în interiorul acestuia. Așadar, multe din comportamentele și alegerile noastre nu sunt doar rolul formator al unor ideologii care au trecut peste noi, ci reprezintă rezultatul unor experiențe autentice și profunde, al unor credințe, mituri, etc. Cercetările realizate de antropologi și etnologi evidențiază puternice sentimente de solidaritate și apartenență, generate de credințele și de experiența concretă a unor comunități arhaice. Toate aceste

se reflectă în felul în care au reușit să-și organizeze viața în comun.

Indiferent de suportul de care se bucură în societate ideea de economie socială, munca reprezintă o valoare centrală în jurul căreia se construiește întreaga concepție.

Astfel, capătă interes ceea ce gândim despre muncă, cum ne raportăm la ea și care sunt deprinderile noastre concrete ce sunt valorizate prin muncă. Eșecul sau succesul economiei sociale depinde în mod vizibil de disponibilitățile, reprezentările față de muncă și de implicarea directă a tuturor. Faptul este valabil și în spațiul românesc. Reușitele sau nereușitele implementării unor programe de economie socială se justifică prin „zidul de aer” (Ungureanu, 2009) al mentalităților și reprezentărilor colective.

Vom încerca să descoperim în cele ce urmează câteva conotații și înțelesuri ascunse ale muncii. Acest fapt ar putea explica imaginile și reprezentările noastre în legătură cu ea.

2. Perspective religioase asupra muncii

Din perspectivă biblică, „nevoia de a munci” apare odată cu păcatul original și izgonirea lui Adam și a Evei din Paradis.

«Cu multă trudă să scoți hrana din el (pământ, n.n.) în toate zilele vieții tale; spini și pălămidă să-ți dea să mănânci iarba de pe câmp. Din sudoarea frunții tale să-ți mănânci pâinea până te vei întoarce în pământ căci din el ai fost luat» (*Cartea Facerii*). Munca devine astfel *un însemn* al vieții noastre. Ea are calitatea sau defectul de a nu se sfârși niciodată și de a nu putea atinge perfecțiunea adică? Întotdeauna este loc de mai bine. Suntem, prin urmare, sortiți unui travaliu etern ca însemn al servituții. Poate că nu este întâmplător faptul că munca fizică, brută este uneori considerată a fi *degradantă*, că ea reafirmă condiția de sclav, de damnat.

Sigur, în același context biblic, munca poate fi interpretată și ca o modalitate de salvare a ființei umane. Ea poate deveni suport, dar și mijloc de transcendere spre veșnicie. Poate nu

întâmplător Dumnezeu a dăruit primilor oameni capacitatea de a munci.

Dincolo de posibilele interpretări și explicații, munca păstrează ceva din condiția sclavului lui Aristotel. Așa cum Stagiritul remarca imposibilitatea existenței stăpânului fără sclav și noi am putea spune că ființa umană nu ar putea exista fără muncă. În aceste condiții, sclavul și munca se pot ridica la statutul de stăpâni ai propriilor stăpâni. Fie că este privită ca o necesitate, un drept, o corvoadă, o menire sau ca o bucurie, munca este un atribut indispensabil condiției umane. Ea poate face din noi sclavi dar și stăpâni, bogați dar și săraci. Important rămâne însă felul în care ne raportăm la ea.

Succesul de care se bucură anumite activități (negoțul, activitatea birocratică și intelectuală) în spațiul românesc s-ar putea datora unei percepții negative asupra activităților fizice. Sectoarele productive au fost ocolite de întreprinzători pentru că solicitau mai multă muncă și nu aduceau un câștig rapid. Este posibil ca și prestigiul social pe care și-l oferă o activitate productivă să nu fie suficient de motivant. Explicațiile de ordin religios sunt adesea dublate de cele de ordin social și mental.

Dacă acceptăm ideea că munca are și o fundamentare religioasă, sesizăm o serie de diferențe în ceea ce privește percepția și interpretarea acesteia din punct de vedere dogmatic dar și din punctul de vedere al exegezelor care apar. Astfel apar o serie de interpretări care asociază ortodoxiei o atitudine contemplativ-mistică și nu una ancorată în social (Barbu, 2004). Conform acestei interpretări, pentru ortodox, munca nu ar trebui decât să asigure strictul necesar supraviețuirii. Poziția Bisericii Catolice față de muncă este una clar afirmată și pare exegetilor ca fiind una mult mai apropiată de cerințele vieții sociale (Ică, Marani, 2002). Pe de altă parte, această implicare ar putea avea ca și efect o slăbire a religiozității la nivel profund.

Poate cea mai interesantă interpretare a religiei și a implicațiilor sale directe în lume este oferită de Max Weber în

celebra lucrarea *Etica protestantă și spiritul capitalismului*. (Weber, M., 1993).

Astfel, odată cu reforma protestantă problema s-a pus în alți termeni. În virtutea unei alegeri divine pe care o propovăduiau protestanții, munca depășește granițele satisfacerii necesităților individuale și devine un mijloc prin care se poate dovedi alegerea (grația divină). Omul nu este un «*împlinitor prin faptă*» ca în cazul ortodoxiei, ci „trebuie să rămână în principiu în profesia și în starea în care a fost pus de Dumnezeu și să-și mențină aspirațiile pământești în limitele poziției sale.” (Weber, 1993: 12) Noua interpretare pe care o aduce Luther și mai apoi Calvin ideii de muncă a condus la formarea unei etici și, implicit, a unei anumite mentalități față de muncă. De altfel cunoscutul sociolog german, Max Weber, gândește că reforma nu ar fi fost altceva decât creuzetul din care a luat naștere mai târziu spiritul capitalismului. Etica protestantă, îndelung exersată de-a lungul a câtorva generații de protestanți, s-a transformat într-un „modus vivendi”. Munca este deci relația dintre om și profesia sa, este o misiune pe care trebuie să o îndeplinești cât mai bine cu putință.

Calvin spunea că Dumnezeu îl ajută pe cel ce se ajută singur și condamnă pierderea de timp, lenea și cerșetoria. „Pierderea de timp prin petreceri, trâncăneli, lux chiar și somnul prelungit peste cel necesar menținerii sănătății – șase până la opt ore – sunt absolut condamnabile din punct de vedere moral...Timpul este infinit mai puțin căci fiecare oră pierdută diminuează lucrul în slujba gloriei lui Dumnezeu.” (Weber, M., 161) În viziune protestantă, prezența dorinței de a munci este echivalentul stării de grație. În plus, nu orice fel de muncă este cea care-ți justifică menirea, ci doar munca utilă. Criteriile după care se apreciază munca utilă sunt: 1) *criteriile morale*, 2) *importanța bunurilor pentru comunitate*, 3) *profitabilitatea*.

Cu alte cuvinte, prezența unor veritabile modele ar putea conduce la anumite corecții ale mentalității noastre privind munca.

Plecând de la interpretările sociologului german dar am putea crede că singura formulă religioasă care s-a dovedit a fi valabilă în practica socială este cea oferită de mediul protestant. Ideile lansate de Weber au fost valabile pentru un anumit context socioistoric și subliniază forța religiosului în viața socială. Acest fapt nu însemna cătuși de puțin că alte doctrine religioase nu ar avea șansa de a stimula o conduită și etică socială favorabilă muncii sau unei economii sociale.

Multe sondaje arată că românii nu au o atitudine convingătoare față de muncă: fie nu sunt dispuși să desfășoare constant o activitate, fie nu au spirit organizatoric, fie sunt lipsiți de disciplină etc. Alături de aceste conotații negative referitoare la relația românului cu munca apar și o seamă de valorizări pozitive care vorbesc despre hărnicia, iscusința și inventivitatea românului. Considerăm, așadar, că în spațiul românesc contextele social-istorice au minimalizat discursul religios și că cele care au contat au fost ideologiile și diferite împrumuturi percepute ca forme fără fond.

O serie de interpretări favorabile față de poziția ortodoxiei față de muncă arată că: „Adevărata viață interioară se naște și se întreține prin faptă” (Bernea, 1995: 65) și deci prin muncă. Astfel, Ernest Bernea, arată că fapta are un dublu înțeles:

a) un înțeles material așa cum apare în viața de zi cu zi în care omul lucrează ca o mașină;

b) un altul, spiritual putând fi privită ca o funcție a ordinii superioare a destinului nostru de oameni. Deci nu este suficient să muncești până la epuizare gândind doar la aspectul material al vieții. Faptele vor căpăta cu adevărat un sens în momentul în care ele privesc în egală măsură bunăstarea materială și pe cea spirituală.

Actele noastre sunt expresia credinței ce o purtăm în condițiile în care scopul depășește granița materialității cotidiene. Ortodoxul autentic devine un «împlinitor prin faptă». Propria împlinire a ființei rezultă ca urmare a exteriorizării credinței prin faptă. *Ești ortodox în măsura în care faptele tale sunt capabile să demonstreze acest lucru.* „Credința fără fapte

e ca floarea fără rod: se arată într-o frumusețe trecătoare.” (Bernea, 1995: 65).

Faptul că atitudinile și reprezentările românului față de muncă nu sunt întotdeauna cele mai pozitive, deși ne declarăm ca fiind ortodocși atestă, în fapt, o anume superficialitate și o proastă înțelegere a spiritului ortodox ca împlinitor prin faptă. Este posibil ca credința declarată să nu fie suficient de profundă încât să ne modifice în interior și să se manifeste prin fapte iar influențele ideologice, politice sau de altă natură să fie mult mai puternice.

3. Două paradigme ideologice asupra muncii

De la etica protestantă a muncii până la capitalismul consumatorist nu este decât un pas. Deși astăzi, în societățile capitaliste munca nu mai este înțeleasă din punct de vedere spiritual, continuă să persiste o mentalitate favorabilă unei munci susținute și la standarde ridicate. Cinstea, corectitudinea, onoarea, calitatea și importanța serviciilor pentru comunitate fac parte din profesie și nu mai reprezintă o etică religioasă.

În cadrul sistemului capitalist contemporan descoperim o serie de diferențe care atestă diferite valorizări ale muncii. Astfel, în cazul modelului german remarcăm ca ceea ce are cu adevărat importanță sunt: *calificarea* și *vechimea*. Sistemul favorizează o serie de atitudini ce se exprimă prin fidelitate, solidaritate, pregătire profesională. Pe de altă parte, capitalismul american valorizează mobilitatea, schimbarea și adaptabilitatea. De exemplu, în Germania pentru a ocupa un post de conducere trebuie să ai o experiență bogată în cadrul aceleiași întreprinderi și să faci dovada unei bune calificări profesionale. (Albert, 1994). Aici un rol important îl are instituția *uceniei*. Ucenicul nu are însă statutul servului. Nu este obligat să ocupe același loc de muncă până la sfârșitul vieții. El știe că poate să-și depășească maestrul și în felul acesta să ocupe un loc mai bun în ierarhia socială. Sistemul german pare a fi mai egalitar decât cel american care accentuează adaptabilitatea și

competiția profesională. Pregătirea foarte bună a nivelurilor intermediare în cadrul sistemului german are un rol important. De aici vine și standardul ridicat de viață. Tinerii nu învață numai cunoștințe teoretice și practice, dar și o anumită etică a muncii. Faptul este mai puțin vizibil la noi. Tot în cadrul modelului german pregătirea profesională este masiv finanțată de întreprinderi și prin subvenții federale. Astfel se asigură carierele și se omogenizează curbele de salarizare, evitându-se rivalitățile distructive.

Capitalismul, cu toate nuanțările sale, a oferit perspectiva unei bunăstări materiale fără precedent. Într-o astfel de construcție socială munca este golită însă de sensul său religios, ea este judecată numai sub aspect economic în coeficienți și cifre. În economia modernă omul nu este decât un angrenaj care face parte dintr-un întreg mecanism. Dimensiunea umană și spirituală este neglijată.

Punând bazele economiei moderne, Adam Smith introducea conceptul de *muncă*. Pentru el, „munca anuală a unei națiuni constituie fondul de bază ce asigură consumului anual toate lucrurile trebuincioase și utile vieții. Aceste lucruri sunt întotdeauna fie produsul imediat al muncii, fie cumpărate de la alte națiuni în schimbul acestui produs.” (Foucault, 1996),

Din această perspectivă, *munca* este o *unitate de măsură* a valorii de schimb. Prețul oricărui produs cuprinde sau ar trebui să cuprindă efortul depus, orele de activitate, oboseala etc.

Capitalismul a adus cu sine și o schimbare de paradigmă: munca nu mai este un *scop* ci un *mijloc*. Ea devine mijloc de măsură și de asigurare a fericirii și mai puțin un scop prin care să ne dezvăluim utilitatea, priceperea și – de ce nu? – credința.

La rândul lor, comuniștii români au adus cu ei o nouă viziune asupra vieții și implicit asupra muncii. În numele libertății și egalității fiecăruia, comuniștii au dorit să împartă în mod egal munca și pâinea. Ideea este generoasă la prima vedere, dar își dezvăluie deficiențele de îndată ce se pune în aplicare. Rezultatele sunt următoarele:

1) Ideologizarea permanentă a dus la pierderea sensului muncii, obținându-se efecte perverse sub aspectul asocierii unor conotații negative .

2) Încurajarea lenei, a inactivității, a lipsei de responsabilitate și a necinstei printr-o falsă ierarhie și egalitate (răsplată egală pentru munca depusă inegal) Această „egalitate întru toate” a făcut ca însăși responsabilitatea să fie împărțită în mod egal, adică să fie a tuturor și a nimănu.

3) Lipsa unei etici a muncii și profesionalizarea ei.

4) Ideea *dreptului la muncă* al fiecăruia a condus – în regimul comunist – la obligativitatea ei. Totul se desfășura sub stindardul muncii patriotice iar solidaritatea de grup era una pur formală.

5) Un alt deficit îl reprezintă proasta organizare și planificare a muncii. Aceasta a condus la „făurirea” unei economii și în mod deosebit a unei mentalități falimentare în care se produce fără rost. *Utilitatea muncii* era doar un titlu de lozincă.

6) Împărțirea societății în clase sociale (muncitori, țărani, și intelectuali) productive sau nu, a generat atitudini și reprezentări sociale care promovează false ierarhii.

În concluzie, în cazul comunismului nu se poate vorbi de o etică a muncii, ci mai degrabă de o pseudoetică. Ea este expresia mediocrității promovate, cea care a susținut și controlat sistemul. Astfel, comunismul a ajuns la „performanța” de a se dovedi putred și falimentar. Ideile socialiste de libertate, egalitate, fericire și bunăstare au fost valabile la nivel ideologic. În estul Europei încercările de a construi asociații și cooperative care să valorizeze solidaritatea și spiritul comunitar nu au avut prea mari sorți de izbândă. De o cu totul altă soartă se bucură acestea în spațiul occidental. Ele apar mai curând ca o replică adusă liberalismului consumist și se bucură de o susținere importantă.

Societatea industrială, spre deosebire de comunism, reduce natura umană la simpla condiție *de lucru, de marfă*. Anatomia mărții pare a fi fundamentul societății industriale. Crizele sociale și politice contemporane au readus în prim-plan ideea

de muncă. Pentru mulți ea devine un prilej al descoperirii propriei identități, al celuilalt. „Dacă omul trebuie până la urmă să se regăsească pe sine, zadarnic încearcă el să caute căile care l-au făcut să se îndepărteze de sine.” (Bataille, 1994: 128) - spun protestanții. Totuși, găsirea identității și a intimității prin muncă își are limitele sale. Găsindu-se pe sine, omul devine un însingurat în mijlocul unei mulțimi. Aceasta este și motivul pentru care se resuscitează spiritul comunitar și solidaritatea de grup prin tot felul de proiecte de economie socială. El devine o formă de recuperare a individului și a spiritului comunitar într-o societate însingurată.

Criticii civilizației postindustriale afirmă că „Civilizația bunăstării bazată pe consum a fost marele gropar istoric al ideologiei glorioase a datoriei. În a doua jumătate a secolului, consumul de masă a anihilat universul predicilor moralizatoare, a înlăturat imperativele rigorige și a dat naștere unei culturi în care fericirea trece înaintea prescripțiilor morale, plăcerea înaintea interdicției și seducția înaintea obligației” (Lipovetsky, G., 1996: 61-62).

Spre deosebire de cultura postmoralistă, cea moralistă promova în mod deosebit sacrificiul propriei persoane și datoria. *Munca era o datorie sfântă ce trebuia respectată și îndeplinită cum se cuvine.* „Societățile industriale moderne au conferit o valoare exemplară muncii întocmai ca și familiei. În cursul secolului al XIV-lea burghezii, puritanii și spiritele laice, societățile liberale au împărtășit aceeași religie a muncii, toți au intonat același imn în cinstea zeului Progres, fiul cel mare al zeului Muncii (Lipovetsky, G., 1996: 64).

Mai târziu, republicanii au definit munca prin *solidaritatea* fiecăruia cu semenii săi și ca fiind necesară progresului. Astfel, este adusă în atenție ideea *muncii bine-făcute*, datoria de a fi *util* societății, lenea fiind condamnată și marginalizată.

Propovăduind morala muncii în fel și chip, diversele orientări au contribuit din plin la golirea ei de dimensiunea umană și sacră. Prin urmare, principiul datoriei umane a fost sistematic expulzat.

Imaginile și reprezentările surprinse de noi arată că munca are un caracter dual: este moralistă și materialistă; rigoristă și scientiștă; idealistă și raționalizatoare. Din această perspectivă, noile paradigme sociale au pus pe tapet o serie de orientări precum: materialismul, scientismul, raționalismul. Rezultatele au dus într-un singur sens: „munca este din ce în ce mai puțin asociată cu ideea de datorie individuală obiectivă”. (Lipovetsky, G., 197). Economia socială poate fi una dintre ideile salvatoare. Ea ar putea fi valabilă atât pentru societățile central și est europene cât și pentru cele din vest. Și acesta nu doar pentru că ea este îmbrăcată în diferite haine ideologice ci, pentru că valorizează în primul rând profunde sentimente de solidaritate umană și comunitară.

Astăzi românii se află într-o situație oarecum paradoxală: pe de o parte nu putem vorbi despre o etică a muncii în sens religios ca în cazul protestanților; pe de altă parte nu poate fi vorba nici despre o morală a muncii în sens laic sau de o „postmoralitate a muncii”. Unei perspective tradiționale asupra muncii s-au suprapus modele de tip instituțional care nu s-au pliat perfect pe corpul social românesc. În final această viziune a fost, destul de mult alterată de morala – de fapt *pseudo-morala* – comunistă a muncii.

Într-un astfel de context, modelul economiei sociale ar putea redeștepta dimensiunile autentice ale spiritului tradițional care situau într-un loc central comunitatea, comuniunea, solidaritatea, familia, aproapele și ajutorul reciproc etc. Fiecare dintre aceste valori sunt, de fapt, ingrediente de bază ale modelului economiei sociale. Este posibil ca o astfel de construcție să genereze modele autentice de colaborare și progres și să genereze nu doar rețete de succes ci și structuri etice și morale solide în care munca și relațiile interumane să fie adevărate repere.

Mulțumiri

Lucrarea de față apare cu suportul primit din partea proiectului de cercetare științifică: „Influența Religiei asupra Proceselor Sociale din România – „O Abordare Neo-Weberiana din Perspectivă Cantitativă Utilizând Tehnici de Sondaj Statistic”, cod 1809, director de proiect Claudiu Herțeliu. Proiectul este câștigat în competiția 2008 „Idei” din PNCD II și este finanțat de UEFISCSU.”

Bibliografie

1. Albert, M. 1994. *Capitalism contra capitalism*, Editura Humanitas, București
2. Bataille, G. 1994. *Partea blestemată*, Editura Institutului European, Iași
3. Bernea, E. 1995. *Îndemnuri la simplitate*, Editura Anastasia, București
4. *The Columbia Encyclopedia*. Sixth Edition. 2004. Columbia University Press
5. Fine, B. 2001. *Social Capital versus Social Theory: Political Economy and Social Science at the Turn of the Millennium*, Routledge, London
6. Foucault, M. 1996. *Cuvintele și lucrurile*, Editura Univers, București
7. Frunză, S., N. Gavriliuță și J. Johnes (eds). 2005. *The multiculturalism in central and eastern europe*, Editura Protopress, Cluj-Napoca
8. Ică, I. jr. și M. Germano. 2002. *Gândirea socială a Bisericii. Fundamente, documente, analize, perspective*, Editura Deisis, Sibiu
9. Lipovetsky, L. 1996 *Amurgul datoriei*, Editura Babel București
10. Weber, M. 1993 *Etica protestantă și spiritul capitalismului*, Editura Humanitas București
11. Wilson, C. M. 1962. *Common Sense Credit: Credit Unions Come of Age*, Devin-Adair Company.